

PRZEDSIĘBIORCZE DZIAŁANIA MIESZKAŃCÓW WSI

Monika Mularska-Kucharek✉

Uniwersytet Łódzki

Abstrakt. W artykule dokonano oceny przedsiębiorczości mieszkańców wsi, analizując wybrane przykłady działań przedsiębiorczych. Dotyczyła ona nie tylko diagnozy potencjału przedsiębiorczego, ale także potencjalnych uwarunkowań badanego zjawiska. Zarówno pierwszy, jak i drugi aspekt analiz ma szczególne uzasadnienie w przypadku przedsiębiorczości wiejskich społeczności lokalnych. Podstawę empiryczną prezentowanych analiz stanowią badania ogólnopolskie, zrealizowane przez Centrum Badań Opinii Społecznej na zlecenie Uniwersytetu Łódzkiego w ramach grantu dla młodych naukowców pt. „Przedsiębiorczość Polaków – aspekt społeczny i przestrzenny”. Z przeprowadzonych badań wynika, że relatywnie duży odsetek omawianej grupy badanych podejmuje działania przedsiębiorcze. Na szczególną uwagę zasługuje aktywność w sferze prowadzenia własnej działalności gospodarczej.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, działania przedsiębiorcze, mieszkańcy wsi

WPROWADZENIE

Dokonujące się współcześnie zmiany przyczyniają się do przewartościowania zasobów, którymi dysponuje człowiek. Odpowiedzią na wyzwania współczesnej cywilizacji, która wymaga od jednostki aktywności oraz kreatywności w myśleniu i działaniu, staje się wychowanie w duchu konkurencyjności i przedsiębiorczości. Coraz częściej podkreśla się zatem, że podstawowymi wymogami współczesnego świata są: kompetencje, kreatywność, adaptacyjność, zamiłowanie do kontaktów

i pracy w zespołach, transfer umiejętności, samodzielność oraz umiejętność radzenia sobie w nieprzewidywalnych warunkach (Rabczuk, 1998, s. 7). Konieczne są także: elastyczność, mobilność i umiejętności adaptacyjne, chęć podejmowania różnorodnych działań i gotowość do zmian nie tylko pracy, ale i zawodu nawet kilka razy w życiu. Nowoczesna gospodarka oczekuje efektywnych i zmotywowanych ludzi, którzy potrafią dobrze rozpoznać swoją rolę na rynku pracy, a także w innych obszarach życia społecznego. Przeobrażenia współczesnego świata dotyczą głównie sfery ekonomicznej i społecznej, dlatego dotyczą wielu grup społecznych. Na szczególną uwagę zasługują jednak zmiany, z którymi muszą się zmierzyć mieszkańcy terenów wiejskich.

Przekształcenia zachodzące na obszarach wiejskich polegają głównie na odchodzeniu od dotychczasowego modelu wsi – który był silnie powiązany z rozwojem rolnictwa zapewniającym zatrudnienie i utrzymanie przeważającej liczbie jej mieszkańców – na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Podejmowane działania zmierzają do zwiększenia różnorodności terenów wiejskich przez rozszerzenie dotychczas pełnionych funkcji, zarówno gospodarczych, jak i społecznych (Sikorska-Wolak i Krzyżanowska, 2010). Ma to oczywiste konsekwencje. Ludność związana dotychczas z rolnictwem zmuszona jest do podejmowania działań zmierzających do dywersyfikacji źródeł dochodu. W kontekście tych wyzwań przedsiębiorczość staje się dobrem nie tyle koniecznym, co pożądanym. Umożliwia ona kreatywne rozwiązywanie problemów i elastyczne poruszanie się

✉ dr Monika Mularska-Kucharek, Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej, Uniwersytet Łódzki, ul. Kopcińskiego 31, 90-131 Łódź, Poland, e-mail: monikamularska@tlen.pl

we współczesnej zmieniającej się rzeczywistości, ponieważ pozwala jednostce aktywnie uczestniczyć w życiu społeczno-gospodarczym. Postawa przedsiębiorcza może przynosić korzyści w wielu sferach. Szczególne profity ujawniają się bez wątpienia na gruncie ekonomicznym, co dla mieszkańców wsi ma szczególne znaczenie. Zgodnie z założeniem, że osoby przedsiębiorcze mają większe szanse na odniesienie sukcesu zawodowego i znacznie lepiej radzą sobie z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej, promowanie idei przedsiębiorczości na terenach wiejskich może przyczynić się do prawidłowego rozwoju tych obszarów. Przedsiębiorczość stanowi bowiem fundament przekształceń społecznych oraz podstawowy czynnik dynamizujący wzrost i przeobrażenia strukturalne. Diagnozowanie potencjału przedsiębiorczego wydaje się niezwykle istotne, tym bardziej że przedsiębiorczość dobrze sprawdziła się w warunkach skrajnej niepewności, jakim w przypadku Polski było chociażby pierwsze stadium transformacji. Ci wszyscy, którzy przyjęli postawę aktywnego kształtowania swojego losu, potrafili sprostać dość trudnym realiom, co niewątpliwie przekładało się na jakość życia. Inspirujące poznawczo i jednocześnie wysoce uzasadnione są zatem badania diagnozujące potencjał przedsiębiorczy mieszkańców wsi, ponieważ przedsiębiorczość jest postrzegana jako determinanta rozwoju obszarów wiejskich w sposób wielofunkcyjny i zrównoważony (Psyk-Piotrowska i Sudra, 2014, s. 133). Dociekania empiryczne powinny jednak dotyczyć nie tylko diagnozy stanu przedsiębiorczości (wyników w tym zakresie dostarczają chociażby takie istotne ogólnopolskie badania panelowe, jak *Diagnoza społeczna* czy *Badanie Kapitału Ludzkiego*). Istotne jest, aby prowadzone analizy dotyczyły także behawioralnego aspektu postaw przedsiębiorczych, a w szczególności ich potencjalnych uwarunkowań. Próbą odpowiedzi na to zapotrzebowanie jest prezentowany artykuł, którego główny cel stanowi ocena przedsiębiorczości mieszkańców wsi, obejmująca przykładowe działania przedsiębiorcze oraz ich korelaty.

ISTOTA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Z teoretycznych przesłanek i empirycznych ustaleń wynika, że ludzie charakteryzują się różnym sposobem myślenia i postrzegania rzeczywistości gospodarczej. Innymi słowy, różnią się typem mentalności ekonomicznej (Kozek, 1994). Po pierwsze, mogą dysponować

mentalnością etatystyczną, która charakteryzuje się ujmowaniem własnej osoby jako funkcjonariusza państwa, gotowością służenia urzędowi, brakiem zainteresowania problematyką ekonomiczną, ubogą wyobraźnią ekonomiczną, brakiem inicjatywy czy skłonności do ryzyka, dyspozycyjnością wobec zwierzchnika, frustracją i niepewnością w procesie zmian, zróżnicowaniem postępowania w zależności od występowania w rolach publicznych czy prywatnych. Po drugie, ludzie mogą posiadać mentalność przystosowawczą, w której dominuje wiara, że sukces w sferze ekonomicznej jest możliwy niezależnie od oficjalnego systemu. Istnieje tu jednak poczucie wszechogarniającej dezorganizacji, nieufność wobec nowości, brak wiary w postęp, tłumienie inicjatywy gospodarczej, niskie poczucie odpowiedzialności, chęć stania na uboczu, troska o utrzymanie tego, co się posiada.

Po trzecie, ludzie charakteryzują się mentalnością etosową. W tym typie mentalności często używane są kryteria słuszności, uczciwości, moralności, sprawiedliwości, traktowanie gospodarki jako bytu etycznego, stawianie oporu zmianom i bierność, a także poczucie niezaspokojenia wielu potrzeb w ramach panującego systemu. Kolejny typ mentalności to tzw. mentalność rynkowa. W tym typie mentalności dominują kryteria interesu, swoboda w podejmowaniu inicjatyw, wiedza zakotwiczona w praktyce, mała podatność na propagandę, myślenie w horyzontach średnio- i krótkookresowych, średnia skłonność do ryzyka, zwyczajowe wzory sukcesu i skłonność do naśladownictwa. Ostatni rodzaj mentalności charakteryzuje się chęcią odniesienia sukcesu, dużą skłonnością do ryzyka, wiedzą ekonomiczną, odpornością na manipulacje ideologiczne, zainteresowaniem działalnością państwa, optymizmem, dużą wyobraźnią, łatwością przystosowania się i mobilnością umysłową. Ten typ mentalności określony został mentalnością przedsiębiorczą i jest głównym wyznacznikiem potencjału ekonomicznego jednostki. Osoby posiadające mentalność przedsiębiorczą znacznie częściej niż inni przejawiają zachowania przedsiębiorcze (Kozek, 1994).

Przedsiębiorczość to właściwość jednostki wyrażająca się w „zdolności i skłonności do inicjowania i podejmowania nowych działań” (Tyszka, 1997, s. 160). Są to działania, które wykraczają poza utarte schematy i ograniczenia. Przez pojęcie przedsiębiorczość rozumie się na ogół „aktywność ludzką, działanie prowadzące do tworzenia czegoś nowego, a zarazem mającego określoną wartość” (Majkut, 2007, s. 180). Z. Pietrański (1996) przedsiębiorczością nazwał „gotowość do

rozpoczynania i kontynuacji niewypróbowanych jeszcze projektów (w tym zakładania nowych firm), do rozpoznawania i wykorzystywania pojawiającej się szansy osiągnięcia czegoś wartościowego w sytuacji, gdy inni ograniczają się jeszcze do przyswojonych dawniej działań rutynowych”. Autor wprowadza do rozważań nad przedsiębiorczością pojęcie mądrości, rozumianej jako system wiedzy eksperckiej stanowiącej połączenie wiedzy deklaratywnej i proceduralnej, a także mądrości będącej specyficznym sposobem posiadania i używania wiedzy, umiejscowionej między dogmatyzmem (który hamuje myślenie i rozwój wiedzy) a sceptycyzmem (paraliżuje działanie, również przedsiębiorcze). Mądrość ma ścisły związek z przedsiębiorczością – jest bowiem dostrzeganiem i stawianiem problemów, które dla innych jeszcze nie zaistniały.

S. Tokarski (1998) definiuje przedsiębiorczość jako gotowość do podejmowania działań niepewnych, tzn. takich, które mogą być zwieńczone niepowodzeniem. Przedsiębiorczość to także poszukiwanie możliwości działania bez względu na zasoby, jakimi aktualnie dysponujemy. Zależy ona od wielu czynników: cech podmiotowych i sytuacyjnych, wiedzy podmiotu na temat korzyści płynących z przedsiębiorczości, chęci obrony cenionych wartości, chęci posiadania autorytetu, lęku przed niepowodzeniem itp. Natężenie poszczególnych czynników może nasilać lub osłabiać przedsiębiorczość. Tak rozumiana przedsiębiorczość dotyczy zarówno postaw, jak i zachowań. Postawy odwołują się do gotowości jednostek czy organizacji do wykorzystania zaistniałych możliwości, jak i brania odpowiedzialności za podejmowane decyzje czy działania. Taka gotowość jest określana jako skłonność, postawa przedsiębiorcza (Nawojczyk, 2009).

Podsumowując, przedsiębiorczość jest przede wszystkim postawą wobec życia. Potocznie utożsamiana często ze sloganem „weź sprawy w swoje ręce”, postawa ta charakteryzuje się podejmowaniem inicjatyw, dynamizmem, pomysłowością i jest powszechnie uważana za klucz do rozwoju gospodarki. Istotny jest fakt, że postawę przedsiębiorczą mogą przejawiać nie tylko przedsiębiorcy, ale także pracownicy najemni, samozatrudnieni i co najważniejsze – bezrobotni. Prowadzenie własnej działalności to wyraz odpowiedzialności za swoje życie i poleganie raczej na sobie niż na instytucjach państwowych. To również szansa na samozatrudnienie i kreowanie nowych miejsc pracy. Ponadto taka ścieżka kariery zawodowej umożliwia jednostkom

bycie niezależnym, realizowanie swoich pasji, wykonywanie satysfakcjonującej pracy. Tak rozumiana przedsiębiorczość jest szczególnie atrakcyjna dla grup dyskryminowanych na rynku pracy, ponieważ tworzy realną możliwość pokonania barier tkwiących w organizacjach dużej skali (Goffee i Scase, 1987; Nawojczyk, 2009).

UWAGI METODOLOGICZNE

Celem artykułu jest ocena przedsiębiorczości mieszkańców wsi, przy czym jako grupę porównawczą przyjęto populację mieszkańców miast. Podstawę empiryczną prezentowanych analiz stanowią badania ogólnopolskie zrealizowane w 2014 roku przez Centrum Badań Opinii Społecznej na zlecenie Uniwersytetu Łódzkiego, w ramach grantu dla młodych naukowców pt. „Przedsiębiorczość Polaków – aspekt społeczny i przestrzenny”. Pytania dotyczące przedsiębiorczości włączone zostały do badania omnibusowego, przeprowadzanego metodą bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAPI) na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Polski ($n = 1061$). Struktura próby została wyrównana do struktury populacji przez zastosowanie wag – uwzględniono przy tym następujące kryteria: płeć, wiek, miejsce zamieszkania (miasto/wieś oraz województwo) i poziom wykształcenia.

W badaniu uwzględniono kilka przykładowych działań o charakterze przedsiębiorczym. Zapytano Polaków o to, czy prowadzili własną działalność gospodarczą, a także o sytuacje, w których ich postawy przedsiębiorcze mogłyby się ujawnić: czy poszukiwali pracy lub lepszych warunków zatrudnienia, czy grają/grali na giełdzie, czy doświadczyli trudnej sytuacji, którą udało im się rozwiązać. Analiza statystyczna wyników przeprowadzona została z wykorzystaniem podstawowych statystyk deskryptywnych, jak również testów statystycznych. Indeks syntetyczny dotyczący działań przedsiębiorczych konstruowano przy wykorzystaniu metody sumowania wartości poszczególnych zmiennych wchodzących w skład danej zmiennej¹. Obliczenia wykonano w IBM SPSS Statistics 21.0.

¹ Z uwagi na wykorzystanie gotowej skali pominięto jej ocenę współczynnikiem alfa-Cronbacha. Niemniej jednak również w tym badaniu rzetelność jej jest satysfakcjonująca (alfa-Cronbacha = 0,765).

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ MIESZKAŃCÓW WSI – WYBRANE ASPEKTY

Świadomość korzyści płynących z bycia przedsiębiorczym znajduje odzwierciedlenie w różnego typu inicjatywach na rzecz kształtowania orientacji przedsiębiorczej. Celem podejmowanych działań jest stymulowanie i rozwijanie ducha przedsiębiorczości. Wszystko po to, aby lepiej radzić sobie w życiu, któremu towarzyszą liczne zmiany i które wymaga od ludzi inwencji i kreatywności. Osoby przedsiębiorcze to aktywne, realizujące swoje cele jednostki, które nie czekają na pomoc z zewnątrz, ale biorą odpowiedzialność za swoje życie, czyniąc je w ten sposób lepszym. Innymi słowy, podejmowane działania przedsiębiorcze mogą warunkować jakość życia człowieka, pozwalają bowiem osiągać znacznie więcej zarówno w kwestiach materialnych, jak i niematerialnych. Ważne jest zatem badanie potencjału przedsiębiorczego ludzi i jego uwarunkowań, przy czym diagnozowanie poziomu przedsiębiorczości powinno obejmować nie tylko analizę postaw przedsiębiorczych, ale także eksplorację przedsiębiorczych zachowań. Dociekania empiryczne prowadzone w tym zakresie wykazały bowiem, że postawy bardzo często są niezgodne z zachowaniami jednostki. Z badań A. Wickera (1969) wynika, że jest znacznie bardziej prawdopodobne, że postawy są niezwiązane lub tylko słabo związane z zachowaniami zewnętrznymi niż to, że postawy są ściśle związane z działaniami. Zgodnie z tym założeniem w prezentowanym artykule przeanalizowano wybrane

działania przedsiębiorcze mieszkańców wsi. Wyniki badań zamieszczono w tabeli 1.

Dominującym działaniem przedsiębiorczym mieszkańców wsi jest umiejętność rozwiązywania trudnych sytuacji finansowych. Na pytanie, czy w ciągu czterech ostatnich lat doświadczył(-a) Pan(-i) trudnej sytuacji finansowej, którą udało się rozwiązać, pozytywnie odpowiedziało 60% badanych. W przypadku pozostałych trzech działań daje się zauważyć przewagę odpowiedzi „nie” nad „tak”. Analizując aktywności o charakterze przedsiębiorczym, należy jednak podkreślić, że na relatywnie wysokim poziomie kształtuje się poszukiwanie pracy lub lepszych warunków zatrudnienia (42,1%). Na uwagę zasługuje też fakt, że ponad 16% badanych w ostatnich czterech latach prowadziło własną działalność gospodarczą. W kontekście działań mających na celu pobudzenie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich wyniki te mają szczególne znaczenie. Prowadzenie działalności gospodarczej, czyli samozatrudnienie, utożsamiane jest bardzo często z przedsiębiorczością w potocznym tego słowa rozumieniu i traktowane jako wyznacznik potencjału ekonomicznego. Coraz częściej postrzegane jest także jako jedna z „form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej społeczeństwa, a także stymulowania rozwoju ekonomicznego i społecznego regionów” (Szepelska, 2013, s. 69). Profity z samozatrudnienia mają istotne znaczenie w przypadku obszarów wiejskich, które ze względu na zachodzące zmiany borykają się przede wszystkim z problemami natury

Tabela 1. Przykłady działań przedsiębiorczych (%) mieszkańców wsi ($N = 408$)
Table 1. Examples of entrepreneurial activities (%) of rural residents ($N = 408$)

Działania przedsiębiorcze Entrepreneurial activities	Tak – Yes	Nie – No
Poszukiwanie pracy lub lepszych warunków zatrudnienia Searching for a job or better conditions of employment	42,1	57,9
Prowadzenie własnej działalności gospodarczej Conducting own business activity	16,5	83,5
Granie na giełdzie Playing on the stock market	5,1	94,9
Doświadczenie trudnej sytuacji finansowej, którą udało się rozwiązać Experiencing financial difficulties, which were solved	60,1	39,9

Źródło: opracowanie własne.
Source: own elaboration.

Tabela 2. Przykłady działań przedsiębiorczych (%) mieszkańców miasta ($N = 656$)
Table 2. Examples of entrepreneurial activities (%) of city residents ($N = 656$)

Działania przedsiębiorcze Entrepreneurial activities	Tak – Yes	Nie – No
Poszukiwanie pracy lub lepszych warunków zatrudnienia Searching for a job or better conditions of employment	39,8	60,2
Prowadzenie własnej działalności gospodarczej Conducting own business activity	11,8	88,2
Granie na giełdzie Playing on the stock market	6,2	93,8
Doświadczenie trudnej sytuacji finansowej, którą udało się rozwiązać Experiencing financial difficulties, which were solved	60,3	39,7

Źródło: opracowanie własne.
Source: own elaboration.

ekonomicznej. Aktywność mieszkańców wsi w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej traktowana jest zatem jako szansa na uporanie się z bezrobociem, a także na poprawę jakości życia. Dlatego też przejawy tego typu przedsiębiorczości są od wielu lat bardzo intensywnie wspierane, zarówno w ramach inicjatyw oddolnych, jak i z wykorzystaniem europejskich mechanizmów finansowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że podejmowane działania zaczynają przynosić oczekiwane rezultaty, bowiem mieszkańcy wsi poszukują alternatywnych źródeł zatrudnienia. Co więcej, okazuje się, że taką aktywność podejmują znacznie częściej niż mieszkańcy miast (tab. 2).

Według danych zaprezentowanych w tabeli 2 prowadzenie własnej działalności gospodarczej w ciągu ostatnich czterech lat w przypadku ludności miejskiej kształtuje się na poziomie niespełna 12%, czyli o ponad 4 punkty procentowe mniej niż u mieszkańców wsi. Jest to dowodem skuteczności działań promujących i wspierających przedsiębiorczość wiejską, co napawa optymizmem tym bardziej, że w przypadku pozostałych badanych przykładów działań przedsiębiorczych mieszkańcy wsi nie odstają od mieszkańców miast. Rozwiązywanie trudnych sytuacji finansowych oraz aktywność giełdowa kształtują się na podobnym poziomie. Niewielką różnicę dostrzec można jedynie w przypadku poszukiwania pracy lub lepszych warunków zatrudnienia. Z uzyskanych rezultatów wynika, że taką inicjatywę częściej podejmowali reprezentanci wsi niż miasta. Wynika to

między innymi ze zmian, jakie dokonują się na obszarach wiejskich. Odchodzenie od typowo rolniczej działalności zmusza społeczność wiejską do poszukiwania dodatkowego lub innego źródła dochodu. Jednocześnie jest to szansa na ożywienie rozwoju obszarów wiejskich. Każdy przejaw przedsiębiorczości zasługuje na uwagę i docenienie, tym bardziej że przed mieszkańcami wsi nadal jeszcze wiele pracy, aby skutecznie poradzić sobie z ciągłymi przeobrażeniami. Należy zatem nadal podejmować działania promujące przedsiębiorczość i zachęcać do samozatrudnienia. Warunkuje to przecież aktywność gospodarczą, ale przede wszystkim „wzbogaca rynek pracy poprzez możliwość wykonywania pracy poza tradycyjną umową o pracę. Wpływa to na skalę uelastycznienia rynku pracy, postrzeganego jako sprawną reakcją tego rynku na wahania produkcji” (Szepelska, 2013, s. 75). W kontekście podejmowanych działań trzeba jednak uwzględnić również potencjalne uwarunkowania działań przedsiębiorczych.

WYBRANE UWARUNKOWANIA DZIAŁAŃ PRZEDSIĘBIORCZYCH MIESZKAŃCÓW WSI

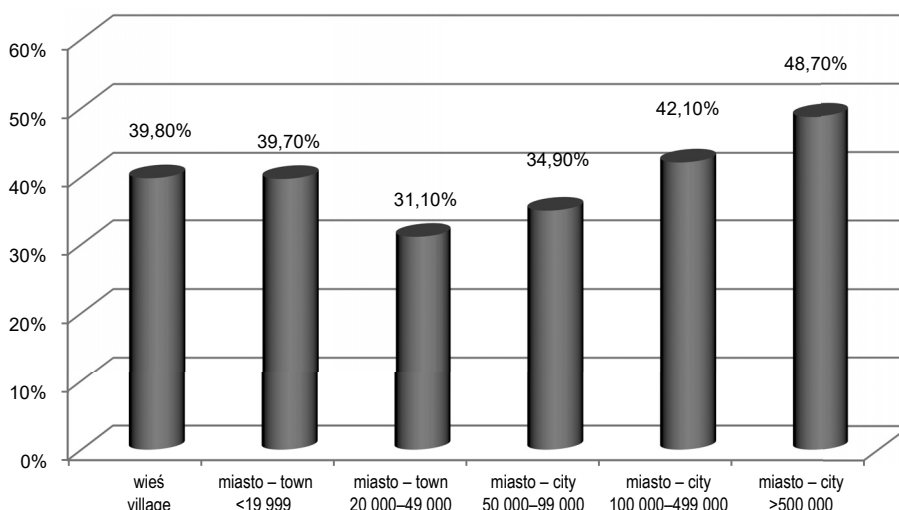
Podejmowanie działań przedsiębiorczych zależy od wielu czynników. Istnieje przekonanie, że orientacja na przedsiębiorczość jest pewną dyspozycją psychiczną, daną jednostce niezależnie od warunków, w których się rodzi, wychowuje i przystępuje do obiektywizowania

swych dyspozycji, zdolności itd. Jednak to, czy jednostka rzeczywiście obiektywizuje swoje dyspozycje, czy podejmuje działania przedsiębiorcze, gdzie, w jakich dziedzinach życia społecznego, politycznego i ekonomicznego je realizuje, zależy od wielu aspektów (Jerschina, 2000). Jednym z ważniejszych jest socjalizacja, w wyniku której dokonuje się internalizacja norm, wartości i postaw. Jeśli jednostka zinternalizuje cechy charakterystyczne dla przedsiębiorczości, to ma jednocześnie większe szanse na przejawianie tego typu działań. W takiej sytuacji może także skuteczniej rozwijać cechy przedsiębiorcze o podłożu psychologicznym. Ważne jest również przyswojenie postaw społecznych sprzyjających przedsiębiorczości (McClelland, 1961).

Na poziom przedsiębiorczości wpływ mają także cechy społeczno-demograficzne, takie jak: płeć, wiek, wykształcenie (Mularska-Kucharek, 2012), co też potwierdzono w omawianych badaniach. W celu zweryfikowania związku między działaniami przedsiębiorczymi mieszkańców wsi a wymienionymi zmiennymi przeprowadzono analizę korelacyjną. Zależności między zmiennymi zostały zweryfikowane za pomocą testu niezależności *chi-kwadrat*. Na potrzeby przeprowadzonych analiz statystycznych zbudowano wskaźnik działań przedsiębiorczych obejmujący wszystkie cztery przykładowe działania.

Z uzyskanych danych wynika, że istotna statystycznie zależność dotyczy wszystkich trzech czynników. Po pierwsze, działania przedsiębiorcze są bardziej typowe dla mężczyzn niż kobiet ($\chi^2 = 32,467$; $p = 0,012$). We wszystkich czterech aspektach większą inicjatywą wykazują się mężczyźni. Po drugie, przeprowadzona eksploracja wykazała, że działania przedsiębiorcze są istotnie statystycznie powiązane z wykształceniem ($\chi^2 = 119,422$, $p = 0,000$). Z przeprowadzonych analiz wynika, że im wyższe wykształcenie, tym wyższy wskaźnik działań przedsiębiorczych. Po trzecie, wyniki testu *chi-kwadrat* ($\chi^2 = 145,482$, $p = 0,000$) potwierdzają także powiązanie aktywności o charakterze przedsiębiorczym z wiekiem. Znacznie częściej działania przedsiębiorcze podejmują osoby młodsze niż starsze. Największą aktywnością przedsiębiorczą cechują się osoby w przedziale wiekowym 25–34 lat, najmniejszą natomiast badani powyżej 55 roku życia.

Działania przedsiębiorcze powiązane są także z wielkością miejscowości. Wynik testu *chi-kwadrat* ($\chi^2 = 52,184$, $p = 0,000$) wskazuje, że korelacja między zmiennymi ma charakter statystycznie istotny. Rezultaty przeprowadzonych analiz zilustrowano na wykresach od 1 do 4. Eksploracja dotyczyła wszystkich czterech działań przedsiębiorczych.

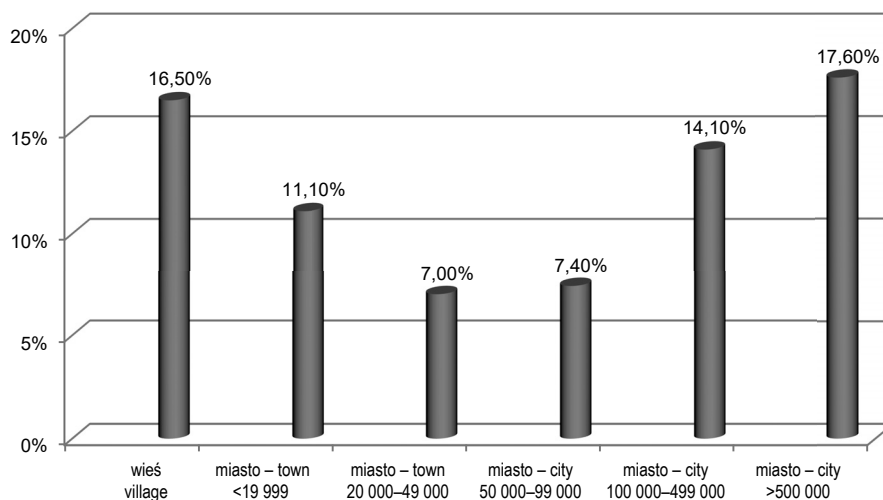

Rys. 1. Poszukiwanie pracy lub lepszych warunków zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne.

Fig. 1. Searching for a job or better conditions of employment

Source: own elaboration.

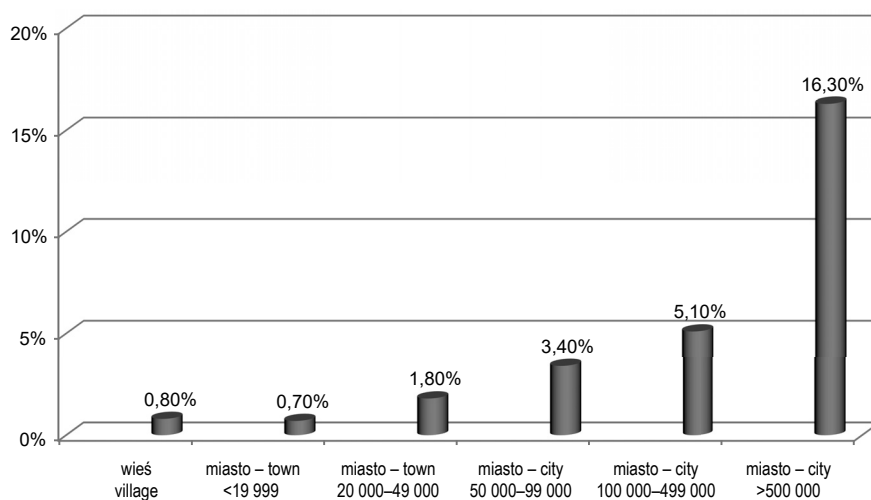

Rys. 2. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne.

Fig. 2. Conducting own business activity

Source: own elaboration.

Rys. 3. Granie na giełdzie

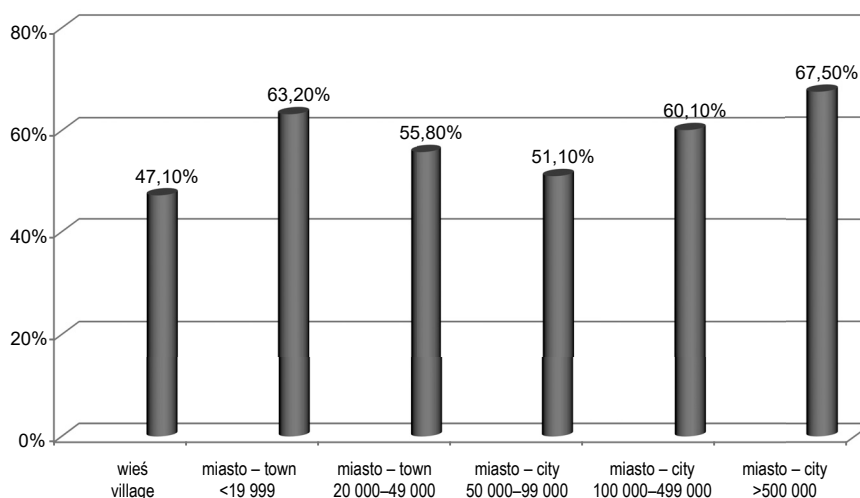
Źródło: opracowanie własne.

Fig. 3. Playing on the stock market

Source: own elaboration.

Na podstawie przeprowadzonych analiz zaobserwowano następujące prawidłowości. W przypadku wszystkich działań przedsiębiorczych najwyższą aktywnością cechują się mieszkańcy miast powyżej 500 tys. Nie jest to oczywiście zaskoczeniem, jeśli uwzględnia się w tym

przypadku chociażby zależności między działaniami przedsiębiorczymi a zmiennymi społeczno-demograficznymi. Warto jednak raz jeszcze podkreślić, że we wszystkich badanych wymiarach relatywnie wysoko plasują się mieszkańcy wsi.

Rys. 4. Doświadczenie trudnej sytuacji finansowej, którą udało się rozwiązać/
Źródło: opracowanie własne.

Fig. 4. Experiencing financial difficulties, which were solved
Source: own elaboration.

PODSUMOWANIE

W artykule dokonano oceny przedsiębiorczości mieszkańców wsi, analizując wybrane przykłady działań przedsiębiorczych. Podjęta eksploracja dotyczyła nie tylko diagnozy potencjału przedsiębiorczego, ale także zbadania potencjalnych uwarunkowań badanego zjawiska. Zarówno pierwszy, jak i drugi aspekt analiz ma szczególne uzasadnienie w przypadku przedsiębiorczości wiejskich społeczności lokalnych.

Zgodnie z założeniem, że człowiek przedsiębiorczy właściwie reaguje na zmiany i wykorzystuje je jako okazję do osiągnięcia celu (Huczek, 2009, s. 88), od mieszkańców wsi oczekuje się działań, które pomogą im się uporać z konsekwencjami dokonujących się przemian. Spadek opłacalności produkcji w małych gospodarstwach przyczynia się do wzrostu aktywności ludności wiejskiej w poszukiwaniu alternatywnych źródeł zarobkowania, w tym do rozwoju drobnej przedsiębiorczości wiejskiej. „Inicjatywa przedsiębiorcza – jak zapisano w *Raporcie o przedsiębiorczości* – jest kluczowym warunkiem rozwoju, [...] innowacji i powstawania miejsc pracy” (Raport..., 2004, s. 32). W tym kontekście uzyskane wyniki dotyczące potencjału przedsiębiorczego mieszkańców wsi napawają

optyzmem. Relatywnie duży odsetek omawianej grupy badanych podejmuje działania przedsiębiorcze. Na szczególną uwagę zasługuje aktywność w sferze prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Pozostaje zatem wierzyć, że znajdzie to odzwierciedlenie na wielu płaszczyznach życia społecznego i przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców wsi. Z badań wynika, że postawa przedsiębiorcza pozytywnie wpływa zarówno na subiektywny, jak i obiektywny wymiar jakości życia (Mularska-Kucharek, 2013). A zatem bycie przedsiębiorczym warunkuje ogólne zadowolenie z życia oraz poziom życia. Warto zatem podejmować działania na rzecz kreowania postaw przedsiębiorczych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Aby skutecznie realizować podejmowane inicjatywy, należy mieć świadomość uwarunkowań działań przedsiębiorczych. Przeprowadzona analiza korelacyjna wykazała, że przedsiębiorczość zależy od takich zmiennych atrybutywnych, jak: płeć, wiek i wykształcenie. Można więc sformułować tezę, że inicjatywy te są zależne od socjalizacji, wychowania, a także od instytucji, które mogą kreować ludzką przedsiębiorczość (Jerschina, 2000).

LITERATURA

- Dowgiałło, Z., Zadworny, W. (2005). Rola menedżera w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Wybrane problemy, praktyczne zasady, techniki. Szczecin: Wyd. Znicz.
- Huczek, M. (2009). Zarządzanie jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości. W: Z. Ziolo, T. Rachwał (red.), Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego (s. 88). Warszawa-Kraków: Wyd. Nowa Era.
- Jerschina, J. (2000). Postawy przedsiębiorczości w Polsce na tle krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Elity i społeczeństwa (kontynuacja). *Przeł. Socjol.*, 49.
- Kozek, W. (1994). Mentalność ekonomiczna Polaków. Jej obraz i konsekwencje. W: W. Morawski (red.), Zmierzch socjalizmu państwowego. Szkice z socjologii ekonomicznej. Warszawa: PWN.
- Majkut, R. (2007). Przedsiębiorczość a jakość życia mieszkańców wielkiego miasta na przykładzie zbiorowości wrocławian. W: I. Borowik, K. Szałta (red.), Współczesna socjologia miasta. Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- McClelland, D. C. (1961). *The Achieving Society*. Princeton: Van Nostrand.
- Mularska-Kucharek, M. (2012). Kapitał społeczny a postawy i działania przedsiębiorcze mieszkańców Łodzi. Łódź: Wyd. UŁ.
- Mularska-Kucharek, M. (2013). Postawa przedsiębiorcza a subiektywna i obiektywna jakość życia. Na przykładzie zbiorowości wielkomiejskiej. *Human. Pracy.*, 4(274), 46.
- Nawojczyk, M. (2009). Przedsiębiorczość. O trudnościach w aplikacji teorii. Kraków: Wyd. NOMOS.
- Pietrasieński, Z. (1996). Przedsiębiorczość a mądrość. W: S. Witkowski (red.), Psychologiczne wyznaczniki sukcesu w zarządzaniu. Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Psyk-Piotrowska E., Sudra E., (2014), Przedsiębiorczość osób młodych na wsi – stymulatory i bariery. *J. Agribus. Rural Dev.*, 2(32), 133–140.
- Rabczuk, W. (1998). Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy w krajach Unii Europejskiej. W: S. M. Kwiatkowski (red.), Nowe uwarunkowania edukacji szkolnej. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Raport o przedsiębiorczości (2004). *Monit. UE*, 1(32).
- Sikorska-Wolak, I., Krzyżanowska, K. (2010). Przedsiębiorczość w ujęciu teoretycznym i w praktyce. W: K. Krzyżanowska (red.), Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju. Warszawa: Wyd. SGGW.
- Szepelska, A. (2013). Samozatrudnienie jako forma wspierania rozwoju przedsiębiorczości regionów. *Ekon. Prawo*, 12, 1, 69–80.
- Tokarski, S. (1998). Kierowanie ludźmi. Koszalin: Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Humanistycznej.
- Tyszka, T. (1997). Psychologia zachowań ekonomicznych. Warszawa: Wyd. PWN.
- Wicker, A. (1969). Attitudes versus actions: the relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *J. Soc.*, 25, 41–78.

ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES OF RURAL RESIDENTS

Summary. The article assesses the entrepreneurship of rural residents by analysing selected examples of entrepreneurial activities. The undertaken exploration concerned not only the diagnosis of entrepreneurial potential, but also the investigation of the potential determinants of the studied phenomenon. Both the first and the second aspect of the analysis are particularly justified in the case of entrepreneurship in rural communities. The basis of the empirical analysis is the nationwide survey carried out by the Public Opinion Research Center on behalf of the University of Lodz in the framework of the grant on. “Entrepreneurship Poles - social and spatial aspect”. The study shows that a relatively high percentage of this group of respondents undertake entrepreneurial activities. Particularly noteworthy is the activity in the sphere of conducting one’s own business activity.

Key words: entrepreneurship, entrepreneurial activities, rural residents

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 12.09.2015

Do cytowania – For citation

Mularska-Kucharek, M. (2015). Przedsiębiorcze działania mieszkańców wsi. *J. Agribus. Rural Dev.*, 4(38), 793–801. DOI: 10.17306/JARD.2015.82